

УДК 330.354

ТЕНЕТА Володимир Михайлович,
молодший науковий співробітник кафедри
менеджменту, Національна металургійна академія
України, Україна
tenetav@ukr.net

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Показана сутність економічної безпеки підприємства, виділено дев'ять теоретичних підходів щодо визначення цього поняття, розглянуто найбільш важливі з них – системний, ситуаційний, функціональний, процесний та циклічний. Розглянуто рівні декомпозиції поняття економічної безпеки з позицій підприємства як об'єкта управління.

Сформовано підхід до визначення категорії «інвестиційна складова економічної безпеки підприємства» та дана її характеристика. Встановлено елементи інвестиційної безпеки підприємства, зокрема, виділено суб'єкт, предмет, завдання, функції, принципи, мету, систему регулювання. Класифіковано стани (рівні) безпеки підприємства. Показана технологія процесу забезпечення інвестиційної безпеки господарюючого суб'єкта у вигляді наступних етапів, а також відповідних процесів і засобів.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, інвестиційна складова економічної безпеки, елементи інвестиційної безпеки, стан безпеки

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання значно посилюється вплив невизначеності та непередбачуваності зовнішнього середовища на підприємство. Особливо це стосується інвестиційної діяльності, яка потребує організаційного передбачення, обґрунтованості прогнозів майбутньої ситуації розвитку підприємства і його оточення, вироблення адекватної стратегії, що забезпечує його виживання і ефективне розвиток в майбутньому і своєчасна реалізація інвестиційних пропозицій. Інвестиційна діяльність за своєю суттю є достатньо ризиковою справою та значно впливає на економічну безпеку підприємства. Важливість і необхідність забезпечення економічної безпеки як економіки в цілому, так і окремо підприємств декларується у значній кількості наукових публікацій та нормативно-правових актів різного рівня. В той же час питання забезпечення інвестиційної безпеки не знайшли належного відображення в наукових джерелах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досить великий спектр питань соціально-економічного змісту, структури, функцій і методів економічної безпеки знайшли своє висвітлення в працях українських та зарубіжних авторів. Аналіз наукової літератури дозволив встановити, що інвестиційна безпека не розглядається як самостійний вид економічної безпеки. Досліджується безпека окремих інвестиційних процесів, але немає належного теоретичного обґрунтування змісту і механізму забезпечення інвестиційної безпеки [1-3]. В основному, дослідниками розглядаються питання забезпечення інвестиційної безпеки на макро- та мезорівнях. Але, спостерігається брак досліджень щодо безпосередньо інвестиційної безпеки як складової системи економічної безпеки підприємства. Звідси актуальним завданням є дослідження інвестиційної безпеки підприємства.

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз чисельних публікацій, з тематики інвестиційної безпеки наприклад [4-6], дозволяють виділити невирішені питання та визначити нові напрями подальших досліджень. Потребують нового підходу визначення поняття «інвестиційна складова економічної безпеки підприємства» та його взаємозв'язків з іншими економічними категоріями та поняттями, обґрунтування підходів до оцінки та управління інвестиційною безпекою підприємства.

Метою статті є розкрити сутності поняття «інвестиційна складова економічної безпеки підприємства» та висвітлити основи оцінки та управління нею.

Викладення основного матеріалу дослідження. Як у даний час, так і протягом усього розвитку підприємницької діяльності, проблема забезпечення безпеки мала та має особливу актуальність. Наукова література насичена роботами, присвяченими різним аспектам всіляких видів (підсистем) безпеки: національної, економічної, політичної, військової, соціальної, екологічної, інформаційної, фінансової тощо. Сучасні уявлення про феномен безпеки надзвичайно різноманітні. По-перше, безпека розуміється як відсутність небезпеки. Основу даного розуміння становить етимологічний розгляд терміна «безпека» (без небезпеки) [7]. По-друге, безпека розглядається як властивість (або атрибут) системи. В основі даного розуміння – припущення про природну захищеність будь-якої системи від руйнівного впливу будь-яких сил. По-третє, безпека розуміється взагалі як специфічна діяльність. Однак такий стан, коли відсутні будь-які загрози, є ідеальним. У реальності ж завжди існує певна небезпека або можливість її виникнення. Тому в поняття безпеки включають здатності суб'єкта господарювання протистояти можливим загрозам.

Особливої уваги потребує розгляд поняття економічної безпеки. Взагалі, економічна безпека – це такий стан економіки, при якому забезпечується її стійке зростання, оптимальне задоволення суспільних потреб, висока якість управління, захист економічних інтересів на національному та міжнародному рівнях. Вважається, що економічна безпека є синтетичною категорією політичної економії та політології, тісно пов'язаної з категоріями економічної залежності і незалежності, стабільності та вразливості, економічного суверенітету та економічного тиску, шантажу, примусу і агресії.

Незважаючи на вагомі наукові дослідження та змістовну наповненість поняття економічної безпеки підприємства, існує велика кількість його трактувань, що відображає складність та багатозначність зазначеного поняття, а також відсутність єдиного наукового визначення. Можливо виділення дев'яти теоретичних підходів щодо визначення поняття «економічна безпека підприємства»: інформаційний, аналіз управління ризиками, ресурсно-функціональний підхід, підхід захисту інтересів підприємства, суб'єктно-об'єктивний підхід, підхід розвитку потенціалу підприємства, організаційний підхід, системно-діяльнісний підхід та узагальнюючий, або системний підхід [8]. Вважається, що найбільш адекватною є точка зору, згідно із якою фіксується чотири основних підходи до формування поняття економічної безпеки підприємства; системний, ситуаційний, функціональний і процесний. Функціональний і системний підходи є дуже широкими, по-цьому намагаючись охопити всі функціональні сфери діяльності і системні одиниці, підприємство стикається з відсутністю конкретики навіть в якісній визначеності поняття своєї економічної безпеки. При цьому наявна висока частка суб'єктивізму осіб, які здійснюють управління економічною безпекою підприємства. Крім того, детальна розробка і контроль за забезпеченням економічної безпеки підприємства ускладнюють практичну реалізацію цих двох підходів. Недосконалість ситуаційного підходу проявляється в тому, що прийняте рішення в одному підрозділі підприємства найчастіше виявляється проблемою для іншого, тобто, відсутнє погодження діяльності між підрозділами.

Згідно процесного підходу, економічна безпека пронизує всі рівні організаційної структури підприємства. Вивчаються бізнес-процеси, що існують на підприємстві, та їх вплив на економічну безпеку підприємства. Кожен процес при цьому на своєму «виході» сконцентрований на досягненні результатів, які забезпечують економічну безпеку господарської діяльності. Однак обмежуватися процесним підходом для управління економічною безпекою недоцільно, оскільки не менше важливими залишаються ресурси як необхідна умова для здійснення різних процесів, особи, які здійснюють роботу між «входом» і «виходом» процесу, здійснювані дії, а також контрагенти, здатні порушити процес. У цьому зв'язку існують методологічні передумови використання інноваційного (циклічного) підходу при формуванні стратегічної економічної безпеки підприємства. Цей підхід базується на застосуванні теорії економічних циклів. При цьому загрози економічній безпеці утворюються на стику хвиль і реалізуються у формі переходу до

нового циклу економічного розвитку, або у втраті конкурентних переваг. Іншими словами, можна говорити про існування точок біфуркації в життєвому просторі підприємства, які обумовлюють інваріантність його розвитку в ході життєвого циклу [5]. Але в основі усіх підходів лежить уявлення про те, що економічна безпека підприємства представляє собою такий стан захищеності функціонуючого підприємства (підрозділів, господарських операцій), при якому механізм захисту від реальних і потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз як сукупність взаємопов'язаних структурних елементів, забезпечує його перманентний сталий розвиток і досягнення поставлених цілей в довгостроковому періоді.

Таким чином, економічна безпека підприємства характеризується множинними її видами та підходами до визначення. Можливо класифікувати визначення економічної безпеки за різними підходами, наприклад, за рівнем економічної діяльності, функціональний видом економічної діяльності, характером прояву загроз економічним інтересам, джерелам загроз економічним інтересам, характеру механізмів захисту економічних інтересів, спрямованості механізмів захисту економічних інтересів, часовому періоду, ступенем управління, рівню захищеності економічних інтересів тощо. Така класифікація дозволяє сформулювати комплексне визначення і цілеспрямовано здійснювати оцінку економічної безпеки його розвитку. Але розгляд економічної безпеки з позицій підприємства як об'єкта управління вимагає здійснення певної декомпозиції цього поняття. Рівні декомпозиції економічної безпеки підприємства як об'єкта управління можна представити наступними чином [9]:

- перший рівень – за рівнем економічної діяльності: безпека підприємства в цілому, його структурних підрозділів і господарських операцій;
- другий рівень – за функціональними видам економічної діяльності: безпека поточної, інвестиційної, фінансовій та інших видів діяльності;
- третій рівень – за характером прояву загроз: безпека, орієнтована на нейтралізацію реальних і попередження потенційних загроз;
- четвертий рівень – за джерелом загроз: економічна безпека, орієнтована на захист від зовнішніх і внутрішніх загроз;
- п'ятий рівень – за характером використовуваних механізмів захисту: безпека, яку забезпечують внутрішніми і зовнішніми механізмами захисту;
- шостий рівень – за спрямованістю використовуваних механізмів захисту: безпека, що обмежує деструктивний вплив і компенсує збиток;
- сьомий рівень – за часовим періодом: безпека, що забезпечує захист підприємства в стратегічному (довгостроковому) та у короткостроковому періоді;
- восьмий рівень – за ступенем управління параметрами, які забезпечують захист підприємства: безпека, яка управляється підприємством, та зовнішнє управління безпекою.

Формування і становлення діяльності підприємства безпосередньо пов'язане з інвестиціями у його економічний, соціальний та науково-технічний розвиток. Підприємницька діяльність у будь-якій організаційно-правовій формі немислима без інвестицій: вже початковий стартовий капітал може і повинен розглядатись в якості тієї інвестиції, яка стає матеріальною або грошовою базою підприємництва. Виділення у складі економічної безпеки інвестиційної складової виникло на основі огляду проблемних питань у сфері господарювання, одним із яких є необхідність підприємства періодично залучати інвестиційні ресурси з метою реалізації запланованих інвестиційних проектів розвитку.

На мікрорівні термін «інвестиційна безпека» трактується як процес забезпечення такого стану інвестиційної сфери, за якого економічна стратегія розвитку підприємства здатна зберігати і підтримувати достатній рівень інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідним для забезпечення стійкого розвитку та економічної стабільності, і як результат, зростання конкурентоспроможності національної

економіки та добробуту населення [10]. Колектив авторів у роботі [11] під інвестиційною безпекою підприємства (ІБП) розуміють такий стан підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності, при якому довгострокові економічні інтереси підприємства є узгодженими з впливом суб'єктів зовнішнього середовища. За такого узгодженого стану при умові виникнення загроз, підприємство в довгостроковому періоді не переходить у кризовий стан, який загрожує великомасштабними збитками, втратою конкурентоспроможності, порушенням нормального режиму господарської діяльності. Така ж думка викладена у роботі [12], у якій під ІБП пропонується розуміти міру узгодження довгострокових економічних інтересів підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності з суб'єктами зовнішнього середовища, за якої в умовах загроз підприємство в довгостроковому періоді не переходить у кризовий стан, що загрожує збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності, порушенням нормального режиму господарської діяльності. Науковий підхід, викладений у роботі [13], передбачає розгляд інвестиційної складової як особливої підсистеми економічної безпеки, що створює передумови для найкращого використання соціально-економічних відносин у розвитку та науково-технічному відновленні продуктивних сил суспільства через активну інвестиційну діяльність. При цьому під показниками інвестиційної складової економічної безпеки розуміють темпи зростання валових інвестицій та ефективність їх використання..

ІБП як одна з найважливіших складових економічної безпеки, інтерпретується у роботі [14], як стан ефективного використання його ресурсів та ринкових можливостей для запобігання погроз зовнішнього та внутрішнього середовищ, які виникають в процесі інвестиційної діяльності підприємства, що сприяє його стійкому розвитку. Як зазначено у [15], інвестиційне забезпечення економічної безпеки слід визначати як економічну діяльність, спрямовану на формування і рух інвестиційних ресурсів відповідно до критеріїв безпечного функціонування і розвитку національної економіки.

Проведений аналіз авторських підходів до визначення поняття «інвестиційна безпека підприємства» дозволив отримати терміни, що застосовуються для її інтерпретації: «стан захищеності», «захищеність», «внутрішні і зовнішні загрози», «здатність протистояти», «захист», «процес довгострокової взаємодії», «стан ефективного використання ресурсів», «стан розвитку підприємства», «стан інвестиційної сфери». Інвестиційна безпека – це і стан, і процес. З одного боку, вона характеризує досягнутий рівень використання інвестиційних ресурсів в економічній політиці суб'єкта господарювання, а з іншого – визначає процес та напрями ефективного їх використання. Таким чином, інвестиційна безпека підприємства (ІБП) – це такий стан підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності, при якому довгострокові економічні інтереси підприємства є узгодженими з впливом суб'єктів зовнішнього середовища. За такого узгодженого стану при умовах виникнення загроз, підприємство в довгостроковому періоді не переходить в кризовий стан, який загрожує великомасштабними збитками, втратою конкурентоспроможності, порушенням нормального режиму господарської діяльності.

Розуміння інвестиційної діяльності як сукупності інвестиційних проектів призводить до висновку, що інвестиційна безпека підприємства – це економічна безпека в процесі здійснення інвестиційних проектів. Економічна безпека інвестиційного проекту – це міра узгодження економічних підприємства як суб'єкта інвестиційного проекту із суб'єктами зовнішнього середовища проекту, за якої в умовах загроз інвестиційний проект в довгостроковому періоді не переходить в кризовий стан, який загрожує збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності підприємства, здійсненню виробничо-господарської діяльності в нормальному режимі. Розгляд інвестиційної діяльності як сукупності інвестиційних проектів вимагає установлення співвідношення між інвестиційною безпекою підприємства та інвестиційною безпекою проекту. В умовах, коли інвестиційна діяльність представлена одним інвестиційним проектом інвестиційна безпека проекту та інвестиційної діяльності співпадають. Коли підприємство за одним

напрямок бізнесу здійснює паралельно декілька проектів постає проблема визначення інтегрального рівня інвестиційної безпеки кожного проекту та інвестиційної безпеки підприємства у цілому.

На основі розглянутих підходів можна встановити елементи інвестиційної безпеки підприємства, зокрема, виділити суб'єкт, предмет, завдання, функції, принципи, мету, нормативно-правове регулювання, що забезпечить ефективну організацію, реалізацію та визначення місця операцій із забезпечення інвестиційної безпеки з метою прийняття управлінських рішень для мінімізації ризиків усіх учасників інвестиційного процесу.

Згідно з [16] суб'єктом інвестиційної безпеки як складової економічної безпеки підприємства є посадові особи, обов'язки яких пов'язані із реалізацією завдань функціональних складових, їх аналітичним забезпеченням та контролем за результатами їх виконання. Предметом ІБП є сукупність теоретичних, організаційно-методичних та практичних положень забезпечення інвестиційної безпеки підприємств. У якості мети реалізації системи ІБП автор виділяє реалізацію програм діяльності підприємства за рахунок інвестиційних ресурсів при мінімальному ризику забезпечення дотримання функціональних складових. Мета розкривається у завданнях, до яких можна віднести збереження і підтримку достатнього рівня інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх і зовнішніх загроз; визначення процесу та наряду ефективного використання інвестиційних ресурсів. Система ІБП базується на принципах узагальнення; обґрунтованості; терміновості; прозорості; цілісності; об'єктивності; ефективності та реалізує ряд функцій, найважливішими із яких є: акумулююча; контрольна; координаційна; планувальна; регулююча; аналітична.

Будь-яка безпека має бути вимірною. Тому необхідно розробити відповідну систему показників-індикаторів інвестиційної безпеки, яка складає критеріальну базу. Для розв'язання даної проблеми потрібно створити систему моніторингу інвестиційної безпеки. Однак питанням моніторингу інвестиційної безпеки приділяється незначна увага. Зміна ситуації вимагає попереднього розгляду поняття моніторингу. Найважливішим моментом при цьому є триєдиність функцій, властивих моніторингу (спостереження, оцінка й прогноз). Сама оцінка (економічна, соціально-економічна, господарська), на жаль, залишається за межами використання засобів моніторингу.

Одним з головних етапів діагностики інвестиційної безпеки є класифікація станів (рівнів) безпеки підприємства. Мета класифікації станів інвестиційної безпеки полягає у встановленні рівнів безпеки по кожному індикативному блоку з подальшим віднесенням стану до певного класу залежно від ступеня важкості ситуації. При цьому можливо виділення, наприклад, таких рівнів (зон) кризовості: нормальний стан; передкризовий стан; кризовий стан. Негативним моментом розподілу рівня безпеки на три зони є слабе диференціювання якісного стану регіону, галузі, виду економічної діяльності за ступенями безпеки, що не дає змоги достатньою мірою встановити глибину зволікання в реагуванні на негативний розвиток ситуації. Тому доцільне усередині зон передкризового й кризового станів додатково розглядати підзони (підрівні), які розрізняються стадіями поглиблення кризи, наприклад: початкова (припустима) передкриза; передкриза, що розвивається; критична передкриза; нестабільна криза; загрозлива криза; критична (катастрофічна) криза. Таких прикладів можна навести багато. Потрібно відзначити, що ідентифікація станів безпеки підприємства практично у багатьох роботах базується на теорії антикризового управління та теорії фізичних систем, яка передбачає знаходження системи у двох станах – рівноважному (або усталеному, чи стаціонарному), коли всі її координати стану постійні в часі у всіх точках системи, та нерівноважному стану, коли значення координат стану в різних точках системи різні. Між цими двома станами існує перехідний процес (який можна назвати передкризовий, або післякризовий стан), коли рівноважний стан системи порушується при впливі на неї з боку навколишнього середовища або з боку сусідніх систем. Якщо цей вплив разовий, то з часом система

приходить до нового рівноважного стану, але вже з іншим значенням координат стану. Процес переходу до нового стану так і називається перехідним процесом.

Українській економіці притаманний низький рівень інвестиційної безпеки. Це викликано такими обставинами: по-перше, відсутністю цивілізованого фондового ринку й, відповідно, портфельних інвестицій, які можуть бути джерелом реальних доходів населення в майбутньому; по-друге, відсутністю рівня довіри населення до фінансових інститутів та органів державної влади; по-третє, відсутністю реальних механізмів залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій в економіку; по-четверте, наявністю несприятливою інвестиційного клімату в країні та ін. Розглянуті методики діагностики інвестиційної безпеки мають ту особливість, що вони оцінюють, інвестиційну безпеку в статистиці, тобто дають лише зріз ситуативного стану в певний момент години. Динаміка ж інвестиційної діяльності з необхідністю вимагає використання аналітичних та прогнозних моделей інвестиційної складової в економічній системі, що дають можливість розробити підходи й принципи оцінки динаміки інвестиційної складової економічної безпеки.

Також, ще одним важливим моментом, який визначає особливості формування системи інвестиційної безпеки промислових підприємств, є технологія процесу забезпечення інвестиційної безпеки господарюючого суб'єкта, яку можна представити у вигляді наступних етапів, а також відповідних процесів і засобів [17].

Перший етап – формування переліку змін, які можуть вплинути на підприємство. Етап призначений для виявлення факторів зовнішнього та внутрішнього середовища; створення переліку змін зовнішнього і внутрішнього середовища, які можуть вплинути на підприємство в коротко- і довгостроковій перспективі; визначення переліку об'єктів інвестиційного аналізу. На цьому етапі використовують обробку інформації, яку отримують із зустрічей та консультацій з керівництвом підприємства, керівниками підрозділів, відділів, з іншими особами – носіями інформації, огляд та вивчення матеріалів засобів масової інформації тощо.

Другий етап – виявлення та аналіз небезпек, загроз, можливостей. На цьому етапі проводиться вибір методів збору і аналізу необхідної інформації; обробка отриманої на першому етапі інформації за допомогою методів кількісної та якісної оцінки. Результатом такої обробки є формування переліку небезпек, загроз, можливостей (за напрямками діяльності, підрозділам, етапам виробництва, організаційній структурі та т.ін.), які несуть за собою інвестиційна діяльність. Тут широко використовуються такі методи збору, обробки та аналізу інформації як методи оцінки точності, достовірності інформації і надійності джерел; SWOT-аналіз; моделі кількісної оцінки змін; критерії віднесення до небезпек, загроз, можливостей; визначення та аналіз тенденцій тощо.

Третій етап – створення переліку особливо небезпечних чинників в інвестиційній діяльності підприємства. На етапі проводиться моніторинг інвестиційних небезпек, загроз і можливостей з погляду на частоту виникнення; ймовірність виникнення; можливості нейтралізації (прийняття); можливих втрат (доходів), витрачених ресурсів на нейтралізацію (прийняття). Проводиться ранжування виявлених небезпечних факторів за ймовірністю настання, за ступенем впливу на підприємство, за можливістю вплинути на них чи нейтралізувати. Ранжування проводиться на основі вироблених критеріїв визначення особливої небезпеки; критеріїв ранжування. Активно використовуються консультації з фахівцями.

Четвертий етап – вибір методів реагування на зміни. На цьому етапі проводиться ідентифікація наявних та можливих небезпек. Формується перелік дій щодо нейтралізації небезпек і використання можливостей підприємства. Особи, які приймають рішення, визначають доцільність здійснення тих або інших заходів та ухвалюють рішення про реакцію підприємства на зміни та його можливі дії. На цьому етапі використовують розрахунки фінансування можливих варіантів дій і вибір оптимального варіанту, обґрунтування заходів щодо нейтралізації (зниження, прийняття) небезпеки. результати ранжування; визначають матеріальні, фінансові, людські ресурси; проводять консультації з фахівцями

П'ятий етап – визначення інформації, яка є найбільш важливою для конкретного підприємства. На цьому етапі аналізують минулий досвід інвестиційної діяльності підприємства, визначають найбільш важливі джерела і канали отримання інформації. Проводиться формування переліку симптомів зовнішнього і внутрішнього середовища, які свідчать про можливість виникнення небезпеки (можливості), періодичний перегляд небезпек і загроз, що пов'язані з інвестуванням, ступеня їх впливу на економічну безпеку підприємства; розробляється алгоритм ранньої діагностики небезпек і можливостей; проводиться періодичний перегляд каналів і джерел інформації щодо надійності, своєчасності, достовірності; організуються консультації з фахівцями; забезпечується удосконалення заходів по нейтралізації (прийняттю) небезпек (можливостей).

Побудова і функціонування системи економічної безпеки має відбуватися з дотриманням певних вимог і принципів. При формуванні системи інвестиційної безпеки на підприємстві, для подальшого ефективного її функціонування необхідно дотримуватися наступних вимог: повна узгодженість діяльності даної системи з системою управління підприємством; функціонування системи інвестиційної безпеки має виступати одним з основних засобів досягнення цілей підприємства; постійна готовність системи інвестиційної безпеки до розвитку (зміна функцій, структурна реорганізація, застосування нових методів, засобів тощо); чітке визначення відповідальності, обов'язків, рівнів допуску та доступу. Потрібно пам'ятати, що очолювати діяльність щодо організації та координації в системі управління інвестиційною безпекою підприємства повинна людина, яка віддана своїй підприємству, своїй роботі та забезпечення безпеки. Можна відзначити, що система інвестиційної безпеки повинна органічно пронизувати роботу всього підприємства.

Крім загальних принципів, притаманних усім складним системам, система інвестиційної безпеки промислових підприємств повинна базуватися на деяких специфічних принципах, зокрема: принципу узгодженості загальної стратегії діяльності підприємства зі стратегією забезпечення інвестиційної безпеки; принцип стимулювання; принципи створення доброзичливої атмосфери в колективі; принцип свідомого прийняття ризикованих рішень при високій ймовірності отримання переваг в майбутньому; принцип достатнього рівня фінансування; економічність здійснення тих чи інших заходів безпеки (витрати повинні не перевищувати збитків або втрат в разі бездіяльності); своєчасність отримання інформації та оперативне прийняття рішень; охоплення системою всіх рівнів підприємства і сфер діяльності; потужна інформаційна підтримка; випуск безпечної продукції (при будь-яких умовах і обставинах). Дотримання всіх перерахованих принципів дозволить системі інвестиційної безпеки органічно доповнити загальну роботу підприємства, стати невід'ємним елементом успішної діяльності, а також тривалого і ефективного ведення бізнесу.

Система управління інвестиційними ризиками на підприємствах чорної металургії, орієнтована на інтеграцію інвестиційної політики підприємства в усіх виробничих ланках від одиничних об'єктів ризиків до системи в цілому з оцінкою та прогнозуванням можливих збитків за всіма елементами інвестиційного проекту. Для забезпечення ефективного управління інвестиційними ризиками доцільно в межах діючих служб управління ризиками відокремлювати підрозділи (фахівців), що несуть відповідальність за дослідження інвестиційними ризиками з метою визначення їх впливу на економічну безпеку підприємства для мінімізації втрат. Передумовами впровадження пропонованої системи є: вдосконалення інформаційної системи підприємства шляхом створення в її складі підсистеми моніторингу інвестиційних ризиків; визначення додаткових функцій штатних фахівців центру управління ризиками, так і топ-менеджерів в межах зон функціональної відповідальності відповідно до задач, що пов'язані з координацією питань управління інвестиційними ризиками.

Концентрація всієї ризикозахисної діяльності в єдиному центрі дозволить забезпечити економію коштів по зниженню масштабів негативних економічних наслідків

технічних ризиків та раціонального використання обмежених коштів на зниження ризикозалежності. Економія досягається за рахунок декількох складових: за рахунок ліквідації можливих факторів інвестиційних ризиків; за рахунок оптимізації коштів, що спрямовуються на превентивні заходи, забезпечуючи максимальну віддачу на загальносистемному рівні системи; за рахунок більш кваліфікованого і своєчасного вирішення різноманітних завдань за сферами функціональної відповідальності, що направлені на зниження ризикозалежності всієї системи.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Формування і становлення діяльності підприємства безпосередньо пов'язане з інвестиціями у його економічний, соціальний та науково-технічний розвиток. Рівень інвестиційної безпеки підприємства значно впливає на його фінансово-економічні показники. Комплексна оцінка інвестиційної безпеки повинна відповідати таким критеріям: характеризувати інвестиційну безпеку, виходячи з інтересів різних груп користувачів – самого підприємства й окремих груп інвесторів, зацікавлених в ефективності вкладення коштів; використовувати в процесі оцінки майбутніх об'єктів інвестування методи фінансового аналізу, що сприятиме більш чіткому уявленню про їх реальний фінансовий стан та основні шляхи його зміцнення; містити оптимальну кількість критеріїв і показників оцінки, що характеризують окремі складові інвестиційної безпеки підприємства; чітко визначати ступінь корисності реалізації інвестиційних проектів для всіх учасників процесу інвестування. Зв'язок інвестиційної діяльності та економічної безпеки потребує подальшого обґрунтування в частині з'ясування прямого та зворотного зв'язків, параметрів, оцінки, методик прогнозування. Тому основою для подальших досліджень стане розробка комплексної системи оцінки інвестиційної безпеки з урахуванням недоліків та переваг розглянутих методик та застосування різнопланових показників оцінки фінансової діяльності підприємства, яка може бути апробована для різних груп користувачів.

Список використаної літератури

1. Шкарлет, С. М. Економічна безпека підприємства : інноваційний аспект [Текст] : монографія / С. М. Шкарлет. – К. : Книжкове видавництво НАУ, 2007. – 436 с.
2. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: [монографія] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
3. Кириленко, В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки : Монографія [Текст] / В. І. Кириленко – К. : КНЕУ, 2005. –232 с.
4. Шемаєва, Л. Г. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі управління стратегічною взаємодією з суб'єктами зовнішнього середовища: Монографія / Л. Г. Шемаєва. – Рада нац. безпеки і оборони України, Нац. ін.-т пробл. міжнар. безпеки. – К.: НУПМБ, 2009. – 357 с.
5. Мунтіян, В. І. Економічна безпека України : Монографія [Текст] / В. І. Мунтіян. – К. : Вид-во КВІЦ, 1999. – 464 с.
6. Фоміна, М. В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика : монографія / М. В. Фоміна. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – 140 с.
7. Даль, В. Толковый словарь живого великорусского языка [Електронний ресурс] / В. Даль. – Режим доступу : <http://slovardalja.net/>
8. Stachowiak Z. Bezpieczenstwo ekonomiczne / Z. Stachowiak // *Ekonomika obrony*, pod red. W. Stankiewicza, AON. – Warszawa, 1994. – S. 188.
9. Ярочкин, В. И. Система безопасности фирмы: Концепция. Правовые основы. Организационная структура. Образцы документов : Монография [Текст] / В. И. Ярочкин. – 2-е изд. – М. : Ось-89, 1998. – 192 с.
10. Кузенко, Т. Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки: автореф. дис. кандидат економічних наук: 08.06.01 / Т. Б. Кузенко; Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – К., 2004. – 18 с.
11. Экономическая безопасность: [энциклопедия] / А. Г. Шаваев, А. Т. Багаутдинов и др. – М. : Правовое просвещение, 2001. – 512 с.
12. Драга, А. А. Обеспечение безопасности предпринимательской деятельности / А. А. Драга. – М., Издательство МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2008. – 304 с.
13. Бланк, И. А. Управление финансовыми рисками./ И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2005. – 600 с.
14. Побережна Н. М. Інвестиційна складова економічної безпеки / Н. М. Побережна // Вісник Національного технічного університету «ХП». Сер.: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2013. – № 67. (1040). – С. 179–185.

15. Механизмы управления экономической безопасностью / [Лысенко Ю. Г., Мищенко С. Г., Руденский Р. А., Спиридонов А. А.] ; под ред. Ю. Г. Лысенко. – Донецк : Дон НУ, 2002. – 178 с.
16. Берляк, Г. В. Сутність інвестиційної безпеки підприємства та її місце у системі економічної безпеки / Г. В. Берляк, О. А. Лаговська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – № 4 (66). – С. 74-81.
17. Иванюта, Т. Н. Основные подходы к формированию системы экономической безопасности на предприятиях [Электронный ресурс] / Т. Н. Иванюта. – Режим доступа : <http://www.moluch.ru/archive/51/6347/>

References

1. Shkarlet, S.M. *Economic security company: innovative aspect* [Text]: monograph / S.M. Shkarlet. – K.: Book Publishers NAU, 2007. – 436 pp. (in Ukr.)
2. *The economic security of the enterprise: the nature and mechanism to ensure* [monograph] / G. Kozachenko, V. Ponomarev, A. Lyashenko. – K: Libra, 2003. – 280 p. (in Ukr.)
3. Kirilenko, V.I. *The investment component of economic security: a monograph* [Text] / V.I. Kirilenko – K., KNEU, 2005. -232 p. (in Ukr.)
4. Shemayeva, L.G. *Ensuring economic security through management of strategic interaction with the subjects of the environment: Monograph* / L.G. Shemayeva. – Council nat. Security and Defense of Ukraine, Nat. in-Problems. Intern. security. – K.: NUPMB, 2009.- 357 pp. (in Ukr.)
5. Muntiyani, V.I. *Economic Security of Ukraine: monograph* [Text] / V.I. Muntiyani. – K: Izd KVITS, 1999. – 464 p. (in Ukr.)
6. Fomina, M.V. *Problems economically sound development of enterprises: Theory and Practice: Monograph* / M.V. Fomina. – Donetsk: DonDUET, 2005. – 140 p. (in Ukr.)
7. Dahl, V. *Explanatory Dictionary of the Live Great Russian language* [Electronic resource] / V. Dahl. – Access: <http://slovardalja.net/>
8. Stachowiak Z. *Bezpieczenstwo ekonomiczne* / Z. Stachowiak // *Ekonomika obrony*, pod red. W.Stankiewicz, AON. – Warszawa, 1994. – S. 188.
9. Yarochkin V.I. *Company Security: Concept. Legal basis. Organizational structure. Samples of documents: monograph* [Text] / VI Yarochkin. – 2nd ed. – M.: Os-89, 1998. – 192 p.
10. Kuzenko, T.B. *Planning of economic security in a market economy: Author. Dis. Candidate of Economic Sciences: 08.06.01* / T.B. Kuzenko; The European University of Finance, Information Systems, Management and Business. – K., 2004. – 18 p. (in Ukr.)
11. *Economic security: [Encyclopedia]* / A.G. Shavaev, A.T. Bagautdinov etc. – M.: Legal education, 2001. – 512 p.
12. Draga, AA *Ensuring the safety of business* / AA Draga. – M., Publisher MSTU Bauman, 2008. – 304 p.
13. Blank, I.A. *Financial Risk Management.* / I.A. Blank. – K.: Nika-Tsentr, 2005. – 600 p.
14. Pobereghna, N.M. *The investment component of economic security* / N.M. Pobereghna // *Proceedings of the National Technical University «KPI»: Technical progress and efficiency.* – 2013. – № 67. (1040). – S. 179-185. (in Ukr.)
15. *Mechanisms of Management of Economic Security* / [Lysenko YG, Mishchenko SG Rudenskiy RA, Spiridonov AA]; ed. G. Lysenko. – Donetsk: Don OU, 2002. – 178 p.
16. Berlyak, G.V. *The essence of the investment enterprise security and its place in the economic security* / G.V. Berlyak, O.A. Ladovsky // *Bulletin Zhytomyr State Technological University. Series: economic science.* – Exactly: ZSTU, 2013. – № 4 (66). – P. 74-81.
17. Ivanyuta, T.N. *Main approaches to the formation of economic security in enterprises* [Electron resource] / T.N. Ivanyuta. – Access mode: <http://www.moluch.ru/archive/51/6347/>

TENETA Volodymyr Mykhaylovich,

Junior Researcher Department of Management

National Metallurgical Academy of Ukraine, Ukraine

tenetav@ukr.net

INVESTMENT COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES

Abstract. Introduction. The importance and the need to ensure the economic security and the economy as a whole and separately enterprises is describes in a significant number of scientific publications and legal acts of different levels. At the same time the investment security is not properly reflected in academic sources. Requires a new approach the definition of «investment component of economic security of the enterprise» and its linkages to other economic categories and concepts, rationale approaches to the assessment and management of investment security of enterprise. **Purpose.** The aim of the article is to reveal the essence of the concept of «investment component of economic security of the enterprise» and the definition of mechanisms its assessment and management. **Methods.** Results are received because of application of methods: abstractions – for determination of the category «investment component of economic security»; the general and special methods – for establishment of

unity of concepts of the economic security; formal logic – for description of main mechanisms and tools in system of investment security system of the enterprise. **Results.** It is shown the essence of economic security, allocated ten theoretical approaches to the definition of the concept (informational approach, the analysis of risk management, functional approach, the approach to protect the company's interests, subjective-objective approach, the approach of development potential of the enterprise, organizational approach, system-activity approach and systematic approach), considered as the most important methods – systematic, situational, functional, process and cyclical. Levels of decomposition economic security concepts from the enterprise point of view as a control object is considered. Approach to definition of the category «investment component of economic security» is created. The investment security elements of the enterprise are considered, in particular, the subject, object, objectives, functions, principles, objectives, control system. The states (levels) of the enterprise security are classified. The technology to ensure the security of the investment business entity in the form of five stages it is shown, as well as the relevant processes and tools. **Originality.** The necessity of taking into account the investment component in the practice of economic security, the scheme of organizational changes in the management structure to ensure effective management of sustainable development of industrial enterprise is offered. **Conclusion.** Investment security enterprise level has a significant impact on its financial and economic indicators. Communication investments and economic security requires further study to determine the portion of the forward and reverse links, parameters, assessment, forecasting methods. Therefore, the basis for future research will be to develop a comprehensive system of safety evaluation of the investment, taking into account the advantages and disadvantages of the considered techniques and the use of diverse indicators to measure the financial activities of the enterprise, which can be tested for different user groups.

Key words: security; economic security; investment component of economic security; elements of investment security; condition security.

Одержано редакцією: 12.01.2016
Прийнято до публікації: 20.01.2016

УДК 338:336.221

ВЛАСЮК Тарас Олександрович,
к.е.н., начальник відділу навчально-наукового та методичного забезпечення, Інститут вищих керівних кадрів Національної Академії державного управління (ІВКК НАДУ) при Президентові України, м. Київ, Україна

ЕКСПОРТНІ ЧИННИКИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Встановлено, що конкурентоспроможність вітчизняних експортерів формується під впливом складних умов макроекономічної та макрофінансової розбалансованості національної економіки, а також збереженням низки деструктивних чинників, які істотно знижують рівень конкурентоспроможності вітчизняних виробників. Визначено напрями підвищення конкурентоспроможності у сфері зовнішньоторговельних відносин та запровадження механізмів розширення конкурентоспроможних на зовнішньому ринку виробництв. Виявлено основні тенденції, що засвідчують зниження конкурентоспроможності експортерів. Обґрунтовано, що задля підвищення конкурентоспроможності національної економіки потрібно удосконалити напрями співробітництва з ЄС для чого потрібно орієнтуватись досягнення паритету в економічних взаємостосунках. Доведено, що застосування цілеспрямованої державної політики у поєднанні з фінансовим потенціалом міжнародних фінансових організацій та інституційних інвесторів дозволить отримати вагомі переваги для українських експортерів.

Ключові слова: експорт, конкурентоспроможність, зовнішній ринок, зовнішньоторговельні відносини, міжнародна конкурентоспроможність.